

© Innocenzo Gargano, 1999

© 2018 by Editura Galaxia Gutenberg

Titlul original: La Lectio Divina. Una breve introduzione

Accastă carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GARGANO, INNOCENZO

Inițiere în Lectio Divina. Indicații metodologice cu exemple din câteva pericope din Evanghelia după Matei

/ Innocenzo Gargano; trad. din lb. italiană de Irina

Mărginean. - Târgu Lăpuș: Galaxia Gutenberg, 2018

ISBN 978-973-141-757-8

I. Mărginean, Irina (trad.)

2

EDITURA GALAXIA GUTENBERG

435600 Târgu-Lăpuș, str. Florilor nr. 11

Tel.: 0723-377 599, 0733-979383

E-mail: contact@galaxiagutenberg.ro

Innocenzo Gargano

INIȚIERE ÎN LECTIO DIVINA

.....
Indicații metodologice cu exemple
din câteva pericope din
Evanghelia după Matei

Traducere din limba italiană de
Irina Mărginean

Galaxia Gutenberg
2018

totalitatea vieții, dincolo de lucrurile vizibile, tot ce face parte din experiența umană, dar care nu e tangibil, fizic observabil.

Și pentru psihic e valabil ceea ce am spus pentru corp. Adică: dacă toate preocupările noastre se situează în interiorul acestei lumi psihice, fie ea înțeleasă în sensul cel mai larg, Scriptura ne va spune doar lucruri psihice. Revine riscul să ne închidem în problematici relative, să le idolatrizăm și să ne blocăm posibilitatea de a ieși din ele.

Ultima treaptă e cea a spiritului. Uneori e identificată cu *noûs*, partea intelectuală a omului, ori cu inima, *kardia*, sau cu legătura dintre *noûs* și *kardia*, dintre intelect și inimă: sunt gândurile care circulă între intelect și inimă. Cuvântul lui Dumnezeu – după Părinți – cuprinde și această sferă a realității noastre. Dacă în inima noastră există tensiunea spre Domnul, spre descoperirea alegoriei care e Cristos, atunci Scriptura ne va vorbi despre el.

Din cele văzute, reiese limpede că aprofundarea sensurilor Scripturii e strâns legată de angajamentul nostru de convertire continuă. Dacă în viața noastră trecem de la trup, prin psihic, la *pneûma*, atunci și sensurile Scripturii vor trece de la trupesc, prin psihic, la spiritual. Însă dacă ne blocăm la una din primele două trepte, riscăm să nu pătrundem în lumea spiritului. Textul rămâne închis în fața noastră.

Scriptura, așadar, se deschide omului în măsura în care omul se deschide față de Scriptură. Cuvântul lui Dumnezeu i se revelează omului în măsura în care omul i se dezvăluie Cuvântului. Dacă inima nu e purificată, nici Domnul nu se deschide față de noi. Totuși, după cum am văzut, nu ne lipsește speranța că Domnul va suplini lipsa noastră personală cu credința Bisericii.

CUPRINS

INTRODUCERE	5
1. <i>LECTIO DIVINA</i> : NATURĂ ȘI SCOP	7
2. PREMISELE PENTRU <i>LECTIO DIVINA</i>	13
<i>Credința</i>	13
<i>Unitatea celor două Testamente în misterul pascal al lui Cristos</i>	15
<i>Comuniunea cu Biserica</i>	17
<i>Convertirea continuă</i>	20
<i>Darul Spiritului Sfânt invocat în rugăciunea unanimă</i>	21
PRIMA TREAPTĂ. ÎNȚELESUL LITERAL.	
LECTIO PROPRIU-ZISĂ	25
<i>Studiul Scripturii și asceza</i>	27
1. METODOLOGII MONASTICO-ASCETICE	29
2. TEHNICI FILOLOGICE	31
<i>Analiza gramaticală (morfologică)</i>	31
<i>Analiza sintactică a propoziției</i>	33
<i>Analiza sintactică a frazei</i>	34
<i>Analiza propoziției principale și cercetare semantică</i>	34
<i>Analiza structurii</i>	36
<i>Lectio continuă și familiaritatea cu Scriptura</i>	42
<i>Analiza cuvintelor și a propozițiilor subordonate</i>	43
URMAREA LUI ISUS ÎN ȚARA FĂGĂDUINȚEI	47
<i>Lectio divina la Mt 8,18-22</i>	49
1. LECTURA ATENTĂ A TEXTULUI.....	50
2. STRUCTURA TEXTULUI	52
A DOUA TREAPTĂ.	
APROFUNDAREA SENSULUI.....	55
<i>Meditație</i>	57
<i>Atitudinea Mariei, exemplu de meditație</i>	57
1. ETAPELE PENTRU <i>MEDITAȚIE</i>	59
<i>Etapa recoltei</i>	59

1. *Lectio divina*: natură și scop

În aceste pagini propunem o inițiere în *lectio divina*, așa cum este practică de călugări, după o metodă a Părinților Bisericii, împreună cu niște indicații care țin cont de exegeza modernă și se inspiră din aceasta.

Există multe moduri de a citi Biblia, lecturi ce țin pur și simplu de curiozitatea referitoare la istoria religiilor (istoria creștină sau evreiască) sau de simplul interes filologic ce tinde să lămurească sensul literal, așa cum se procedează în școală și în cercetarea exegetică propriu-zisă. Modalitatea de lectură la care ne referim când vorbim despre *lectio divina* nu le elimină pe celelalte ci le presupune, le este complementară, dar scopul său specific este acela de a ne conduce la rugăciune și la ceea ce noi numim contemplare.

Reflecția asupra *lectio divina*, precum și practicarea acesteia, a fost dezvoltată îndeosebi în anumite tradiții monastice. În conformitate cu una din acestea, noi, călugării, vedem în sfânta Scriptură un organism viu, aproape o persoană, care ne pune întrebări. Așa cum, atunci când ne întâlnim cu o persoană, îi punem întrebări și așteptăm răspunsuri, tot așa facem și cu Scriptura și, din moment ce este vie, răspunsurile pe care ni le dă sunt tot ale unei persoane vii. Relația noastră cu Scriptura este, așadar, de natură personală, antrenantă, nu abstractă și distanțată sau „științifică”. Rezultă că, pe măsură ce ne legăm tot mai mult de aceasta, cu atât mai mult credem că-i putem înțelege sensul profund, sufletul. Conform concepției biblice, dobândim o cunoaștere profundă a persoanei atunci când ne unim cu aceasta. În măsura în care eu devin, ca să spun așa, consangvin, cu celălalt și-i intru în gânduri, în preocupări, în viață, ajung să-l înțeleg mai profund.

Cunoașterea prin înrudirea de sânge (în greacă *syngeneia*) Resau, în limbajul tomist, prin conaturalitate, este un principiu străvechi de căutare a adevărului, exprimat de filosofii antici în axioma conform căreia doar asemănătorul îl cunoaște pe asemănător. Pe baza acestui principiu, conformarea la sfintele Scripturi este drumul privilegiat al înțelegerii lor, așa cum conformarea cu Cristos este drumul spre a-L cunoaște.

Dar cele două principii nu se exclud reciproc (cel al cercetării științifice și cel pe care l-am putea numi al căutării sapiențiale a adevărului), ci există, mai degrabă, o complementaritate, căci înrudirea de sânge trebuie să se nască mai întâi prin apropierea de materialitate, de litera Scripturii, adică tocmai de cea care constituie obiectul cercetării exegetice. Cu referire la Cuvântul întrupat există un dicton axiomatic conform căruia *cardo salutis caro*, și anume carnea (trupul) este fundamentul mântuirii. Acestea sunt valabile și în ceea ce privește Scriptura: vizibilitatea ei, semnificația literală (la care noi ajungem cu ajutorul tehnic al exegeților) este temelia cunoașterii ulterioare, a raportului personal care se va stabili cu ea.

Sensul literal este, așadar, temelia și constituie datul obiectiv pe care, pentru a-l clarifica, avem nevoie de exegeza științifică. Dar, odată ce acesta este lămurit, va trebui să mergem mai departe, căci la cunoașterea autentică a adevărului se ajunge doar prin împărtășirea iubirii. Acest ultim element este cel ce caracterizează lectura „monastică” a Scripturii.

Pentru a ne introduce într-un parcurs monastic, regula sfântului Benedict vorbește despre Scriptură ca fiind vocea unei persoane vii. În prolog se spune:

Să ne deschidem ochii către lumina lui Dumnezeu și să ascultăm cu atenție ce vrea să ne spună glasul divin când, și de

și, ne repetă: «Astăzi, dacă-i veți auzi glasul, nu vă învârtoșați inimile». De fapt, ce poate fi mai dulce decât acest glas al Domnului care ne invită, preaiubiți frați? Iată, Domnul însuși este cel care ne vorbește în Scriptură; în bunătatea sa ne arată calea vieții. De aceea, după ce ne-am încins coapsele cu credința și cu împlinirea faptelor bune, să străbatem căile sale având drept călăuză Evanghelia, ca să ne învrednicim să-l vedem pe acela care ne-a chemat să intrăm în împărăția sa.

Trebuie să fim profund convinși că Scriptura este glasul Domnului Isus pentru a-i putea înțelege sensurile profunde. Ea nu este o carte oarecare. Origen spunea că cuvintele scrise în Biblie nu sunt altceva decât cuvintele de iubire pe care mirele (Isus) i le adresează miresei sale (Biserica). A fi martori ai schimbului de iubire - adică ascultarea cuvintelor Scripturii - are scopul de a ne implica până în adâncul ființei noastre, căci acestea nouă ne sunt adresate. «Vocea divină», «vocea Domnului», «vocea Evangheliei» trebuie să fie punctul constant de referință al celui care dorește să intre în ceea ce sfântul Benedict numește *dominică schola servitii*, «școala slujirii Domnului». Se intră în comunitate, în mănăstire, deoarece aici Domnul vorbește și vorbește prin cuvintele Scripturii sfinte. Nu există alte cuvinte de referință. Chiar și atunci când abatele rostește o poruncă, aceasta trebuie confruntată cu cuvântul Evangheliei față de care abatele în primul rând trebuie să fie ascultător. Dacă o poruncă a acestuia ar fi contrară Evangheliei călugărul ar fi autorizat să o ignore. Cuvântul Scripturii este, așadar, acela al unei persoane vii, care este parte integrantă și constitutivă a comunității și, față de aceasta, călugărul dezvoltă o afectivitate profundă.

Îmi place să citesc un text care nu aparține tradiției monastice, ci celei rabinice (învățătorii ebraismului), dar

care, receptat fiind de primii Părinți ai Bisericii, a devenit punct de referință fundamental de-a lungul a întregi secole de tradiție monastică. Acest text dă puțină culoare pe fundalul tipologiei de *lectio divina* pe care dorim să o prezentăm. Redactarea sa a avut loc pe la 1300, dar are o tradiție de veacuri¹. Să-l citim, așadar:

Tora (pentru un rabin, aceasta este sfânta Scriptură) revelă un cuvânt ce se arată puțin de sub vălul său, iar apoi se ascunde din nou. Ea acționează astfel numai cu cei care o cunosc și i se supun.

Tora se aseamănă, de fapt, cu o fată frumoasă, minunată, ascunsă într-o încăpere tainică a castelului său. Ea are o iubire secretă, neștiută de ceilalți. El, îndrăgostitul, din dragoste față de ea cercetează cu atenție printre zăbrelele casei, în toate direcțiile, cântând-o. Ea știe că iubitul ei stăruie să se uite printre zăbrelele casei și ce face? Întredeschide puțin ușa cămării sale tainice și, vreme de-o clipită, își arată chipul, dar imediat îl și ascunde din nou. Astfel, dacă ar mai fi cineva în tovărășia celui iubit, nu ar putea nici să vadă, nici să înțeleagă nimic. Doar cel îndrăgostit o vede și este târât, în mod lăuntric, către ea cu inima, cu sufletul și cu toată ființa sa; și înțelege că, din dragoste față de el, ea s-a deschis o clipă pe sine însăși, înflăcărată fiind de iubirea față de el.

Tot așa e și cu cuvântul Torei care se revelă pe sine doar iubitorilor săi.

Tora știe că cel înțelept cu inima îi frecventează casa. Și atunci ce face? Din interiorul palatului său își arată chipul și frumusețile, dar apoi se întoarce cu repeziune în cămara ei și se ascunde din nou. Cei care sunt de față nu văd și nu înțeleg nimic; doar el o vede și este atras către ea cu inima, cu sufletul și cu toată

ființa sa. Astfel Tora se revelează și se ascunde în același timp și este îmbătată de iubire față de cel iubit, în timp ce stărnește iubirea înăuntrul lui. Vino și vezi, aceasta este calea Torei.

La început, când vrea să se reveleze cuiva, îi oferă doar un semn instantaneu; dacă acesta nu-l înțelege, ea insistă și îl cheamă cu un sunet delicat al glasului. Mesagerului trimis de ea, Tora îi spune: «Spune-i celui care percepe această șusotire să vină aici ca să-i pot vorbi». După cum stă scris: «Cel care este simplu să vină la mine». Ea a spus acestea și dorește ca el să înțeleagă. Când el vine la ea, ea începe să-i adreseze cuvinte mai clare din spatele vălului, educându-l să înțeleagă. Până când, încet-încet se concepe și se naște din el intuiția spirituală.

Apoi, printr-un văl de lumină, ea îi transmite cuvinte alegorice. Și doar atunci, când el i-a devenit familiar, i se arată față către față și îi vorbește despre toate misterele ascunse și despre toate căile de urmat, pe care ea le avea la inimă pentru a i le spune încă de la început. Un om de acest fel este numit, atunci, perfect și maestru, care e, cum s-ar spune, mire al Torei în sensul cel mai intim și mai strict; este stăpânul casei cărnăia aceasta îi deschide toate tainele și nu-i ascunde nimic. Și-i spune: «Vezi acum câte mistere (taine) conținea acel simplu semn pe care ți l-am dat în ziua dintâi și care-i era adevăratul sens?». Atunci el înțelege că acelor cuvinte nu li se mai poate adăuga, nici lua nimic și înțelege, pentru prima oară, sensul cuvintelor Torei, ca și cum ar fi acolo, dinaintea lui. Cuvinte cărora nu li se poate lua și nu li se poate adăuga nici o silabă și nici o literă.

Acest text expune cu mare limpezime care trebuie să fie raportul de stabilit cu Scriptura sfântă, dacă vrem să ajungem la cunoașterea cea mai profundă a acesteia. Cunoașterea științifico-exegetică își arată față de ea propriile limite și propria relativitate: dacă s-ar rămâne încătușată în aceasta (care este, totuși, temelială) s-ar ajunge să nu se înțeleagă acel sens mai profund al Scripturii pe care

¹ Zohar, *Mishpatim* 99a-99b (The Zohar translated by Harry Sperling and Maurice Simon, Introduction by Dr. J. Abelson, The Soncino Press, London – Jerusalem – New York 1934, III, 301-302).

noi îl identificăm cu misterul lui Dumnezeu, în vreme ce
 Restocmai aici trebuie să ajungă *lectio divina*.

Respectul pentru literă (nimic nu se poate adăuga sau scoate din Scripturile sfinte) este inculcat și repetat totodată, ba chiar se arată că fiecare cuvânt, chiar și cel mai nesemnificativ, poate ascunde un mister. Această metodă corespunde atât învățării lui Isus, care afirmă:

Nici o iotă sau o cîrtă din Lege nu va trece, pînă ce se vor face toate (Mt 5,18)

cât și celei a Părinților Bisericii.

Lectura scripturistică tipică pentru *lectio divina* devine, astfel, ascultare profundă a cuvântului lui Dumnezeu, ascultare ce poate fi activată doar în liniște și în singurătate, singurul spațiu în care «șușotirea» Scripturii devine perceptibilă. Trebuie, așadar, să retrăim experiența lui Ilie care are nevoie să-și rafineze urechea înainte de a-l descoperi pe Domnul într-o slabă adiere de vânt (1Regi 19,9-14).

După părerea sfântului Benedict, călugărul își rafinează simțul auzului dedicându-se cât mai mult cu putință ascultării cuvântului lui Dumnezeu. De fapt, în Regulă este prescris un timp anume, destul de lung, ce trebuie dedicat, zi de zi, pentru *lectio divina*. Astfel mănăstirile au devenit locuri în care se ascultă cuvântul lui Dumnezeu. Așezarea lor exterioară (singurătatea geografică) și liniștea fizică urmată ca regulă de viață trebuie să favorizeze în călugăr trecerea la o liniște mai lăuntrică, având ca scop ascultarea. Scripturile însele, pe măsură ce devin familiare, educă la liniștea lăuntrică.

2. Premisele pentru *Lectio divina*

Pregătirea spațiului potrivit ascultării care caracterizează *lectio divina* cere, în mentalitatea Părinților bisericii și a tradiției monastice, acele premise generale care le sunt comune tuturor creștinilor.

Credința

Prima premisă ce face posibilă *lectio divina* este credința. Atunci când călugării iau în mână cartea Scripturii pornesc de la o atitudine de credință: cred că Biblia este inspirată de Dumnezeu.

Ce înseamnă că Biblia este inspirată? Desigur, înseamnă că, atunci când hagiograful scrie, Spiritul Sfânt garantează că nu scrie cu greșeli împotriva credinței înseși. Dar pentru călugăr mai înseamnă, după cum spune Origen, și că Spiritul Sfânt este conținut în Scripturi. El vede Scripturile în mod analog felului în care credinciosul vede euharistia: așa cum, sub înfățișarea pâinii și a vinului este prezent în mod real Domnul înviat, la fel călugărul este convins că sub înfățișarea cuvintelor Scripturilor Sfinte este prezent Spiritul Sfânt. Desigur, nu e o prezență ce exclude alte prezențe, așa cum, de altfel, nici prezența lui Isus în Euharistie nu exclude alte prezențe. Conciliul Vatican II vorbește despre prezența reală a Domnului și în cei bolnavi, în comunitate, în ierarhia ce transmite învățătura apostolilor și în multe alte situații, după făgăduința Domnului:

«Acolo unde doi sau trei se adună în numele meu, eu sunt în mijlocul lor» (Mt 18,20).

Prezența Spiritului Sfânt în Scripturi este o prezență reală. În mediile monastice găsim adeseori aprinse două candel: una în fața Preasfântului Sacrament, iar cealaltă, conform unei tradiții mult mai străvechi, în fața cărții Scripturilor sfinte. Există conștiința că Spiritul respiră din Scripturi, vorbește prin Scripturi, este realmente prezent în cartea Scripturilor. Pe de altă parte, Liturghia ne face să ne asumăm, față de Scripturi, o atitudine fără echivoc: venerație, tămâiere, sărutare. A ne confrunta cu cartea Scripturilor înseamnă, așadar, să ne lăsăm luminați de lumina Spiritului Sfânt care le-a inspirat și este prezent în ele.

Toate acestea comportă o consecință foarte simplă: toate celelalte cărți nu pot fi nicidecum asemănate cu cartea Scripturilor sfinte. Nici dacă ar fi cărți scrise de oameni sfinți, de venerabilii noștri fondatori, față de Scriptură sunt pur și simplu cuvinte omenești, sintonizate mai mult sau mai puțin cu aceasta, dar care nu o pot înlocui niciodată. Atâta vreme cât nu ne convertim spre acest adevăr, ne va fi realmente greu să facem *lectio divina*. Dacă Biblia este una dintre multele cărți pe care le citim, dacă o citim doar în fragmentele de timp rămase printre împlinirea diferitelor datorii pe care noi le considerăm mai importante, nu vom ajunge niciodată să-i înțelegem sensul profund. Toate celelalte cărți, fie ele deosebit de frumoase și sfinte, doar în momentul în care ne întâlnim cu Cartea își vor fi îndeplinit rolul și nu se poate sluji la doi domni pentru că, mai devreme sau mai târziu, unul dintre ei se va impune.

Credința, înțeleasă așadar ca primă premisă, înseamnă a face din Scriptură punctul central de referință, *Kyrios* Domnul vieții noastre, al experienței noastre de rugăciune, al comportamentului nostru.

Unitatea celor două Testamente în misterul pascal al lui Cristos

O a doua premisă a *lectio divina* pe care o propunem, chiar dacă de alt tip (obiectiv), este unitatea celor două Testamente. Același Spirit care a inspirat și este conținut în Noul Testament, a inspirat și este conținut și în Vechiul Testament. Această afirmație care pare a fi evidentă, aproape inutilă, este, în schimb, o premisă foarte importantă deoarece, când facem referire la Vechiul Testament, facem referire la Dumnezeu creator care, după cum povestește Gen 1, nu numai că a făcut toate lucrurile, ci s-a așezat și în atitudine de contemplație dinaintea fiecărei creaturi, confirmând că toate erau bune, iar cu referire la om spune chiar că era «foarte bun». Aceasta presupune că Dumnezeu Mântuitor din Noul Testament nu poate să ne fi dat mântuirea ca pe ceva radicalmente diferit de creație. Scolastici spuneau că harul presupune natura. Noi am putea spune că presupune creatura. Dacă nu avem recipientul, nu există conținutul. Dacă nu este acceptată creaturalitatea în manifestarea sa vizibilă, nu se poate vorbi nici de supranaturalitate în manifestarea sa invizibilă. Este însuși criteriul de întrupare a Cuvântului lui Dumnezeu: pentru a putea ajunge să-l recunoaștem în credință pe Fiul lui Dumnezeu, trebuie să pornim de la recunoașterea fiului Mariei, Isus din Nazaret, mesia și Domn.

Trebuie să facem un drum progresiv. Desigur, în experiența noastră spirituală, cele două lucruri nu se situează într-o ordine temporală, căci noi vedem totul în același moment, însă trebuie să fim conștienți de o succesiune cel puțin rațională, ideală. Dacă eliminăm omul,